
Suomalaisen liikunta- kulttuurin vaiheista

Jouko Kokkonen: Suomalainen liikuntakulttuuri. Juuret, nykyisyys ja muutossuunnat. Suomen Urheilumuseo 2015. 453 s. ISBN 978-952-6644-05-9.

Suomalainen akateeminen liikunta- ja urheiluhistoriankirjoitus sai keväällä 2015 merkittävän lisän, kun Suomen urheilumuseosäätiö julkaisi Jouko Kokkonen kirjoittaman laajan kokonaisuuden suomalaisen liikuntakulttuurin 150-vuotisista vaiheista; sen juurista, nykyisyydestä ja muutossuunnista. Tekijä on aiemmin kunnostautunut muun muassa osakunta- ja paikallishistorioitsijana, minkä lisäksi hän laati tohtorinväitöskirjansa urheilun ja nationalismin suhteista 1900-luvun ensi puoliskolla.

Kokkonen aloittaa kulkunsa liikuntakulttuurin alkujuurilta 1800-luvulla, etenee varsinaisten kilpailurientojen alun kautta urheilun ja eri kansanliikkeiden suhteisiin, naisliikunnan syntyyn, urheiluun kansallistunnon kohottajana ja maanpuolustuksellisenä tekijänä. Tekijä tuo esiin kuntien, yritysten ja koululaitoksen samoin kuin 1920- ja 1930-lukujen suojeluskuntajärjestön merkityksen liikunta- ja urheilutoiminnan kannalta. Huomiotta ei jää järjestöllinen kehitys sen enempiä kuin Suomen asema urheilun suurvaltana ennen toista maailmansotaa. Esiin käyvät niin urheilijoiden taustat kuin kilpaurheilusta irrallaan olevan kansanliikunnan orastava nousu.

Jatkosodan jälkeiset seitsemän vuosikymmentä ovat kuitenkin Kokkonen päähuomion kohteena, mikä on ymmärrettävää, sillä niihin sijoittuu se valtava muutos- ja murrosprosessi, joka on johtanut

nykyiseen tilanteeseen suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Tekijä kuljettaa lukijan oivallisesti eri kehityslinjoihin läpi olipa sitten kyse järjestöpolitiikasta, suhtautumisesta kilpa- ja huippu-urheiluun, Suomen menestyksestä kansainvälisillä kentillä, kuntoliikunnan lopullisesta noususta, liikuntapolitiikasta, liikunnan ja terveyden suhteesta, koulu- ja erityisryhmien liikunnasta, lajikirjon huikeasta kasvusta, kaupallisuuden noususta urheilun ja liikunnan parissa, dopingista tai median vaikutuksesta.

Jo kirjan alkusivuilla käy esiin Kokkosen lähtökohta sitoa tutkimuskohde yleiseen yhteiskunnalliseen kehitykseen, esimerkiksi niihin tekijöihin, jotka olivat vaikuttamassa myös varsinaisen liikunnan kehitykseen. ”Hiihtoa liikkumis- muotona ylläpitäviä ja vahvistavia tekijöitä oli 1800-luvun lopussa useita. Metsätyöt lisääntyivät, koulunkäynti yleistyi ja asiointimatkoja kertyi aiempaa enemmän kaupankäynnin vilkastuttua maalla”, Kokkonen analysoi. Sama ote hänellä on myös tarkastellessaan kilpaurheilun lopullista läpimurtoa 1900-luvun ensikymmenellä: ”Yhteiskunnan muuttuminen kuitenkin suosi kilpaurheilua [...] Kilpailusta tuli elämää muuallakin kuin urheilukentillä. Aikaan ja työsuorituksen sidottu palkanmaksu oli monille tuttu tehdas- ja urakkatyöstä. Käsityö- ja maatalousnäyttelyissä jaettiin palkintoja taidonnäytteistä ja tuotteista. Vertailua lisäsi myös koululaitoksen laajentuminen.” Kokkonen muistuttaa myös siitä, miten jo 1890-luvulla virisi eri kaupungeissa keskustelu urheilukenttien tarpeellisuudesta.

Kaksi- ja kolmikymmenlukuilla urheilu nähtiin osana nationalistista kamppailua Suomen tunnetavuudesta samoin kuin koululaisten kasvatukseen ja yhtenä perustekijänä fyysisesti kyvykkäiden sotilaiden koulumiseen tuleviin taisteluihin itänaapurista vastaan. Suojeluskuntajärjestö ja sen poikatoi-

minta olivat tämän ajattelun ytimessä eikä porvarillinen siviiliurheilukaan SVUL:n johdolla ollut näistä asioista toista mieltä. Sen sijaan vuoden 1918 skismoista syntynyt työläisurheiluliike näki asiat toisin. Siksi ei vuonna 1919 perustettu TUL yhteistyötä porvariurheilun kanssa harrastanut. Nämä asetelmat Kokkonen tuo luonnollisesti esiin. Hän tosin olisi voinut sitoa esimerkiksi työläisurheilun poliittisluontoiset 1920-luvun asetelmat työväenliikkeen yleiseen kehitykseen, jolloin myös tapahtumat TUL:ssa olisivat asettuneet paikoilleen osana maan työväenliikkeen historiaa. Niin ikään puhuessaan 1920-luvun kielitaistelusta ja AKS:läisyydestä porvariurheilun piirissä hän olisi voinut tässäkin sitoa tapahtumat lauseella parilla laajempiin poliittisiin yhteyksiinsä.

Suomi oli 1920- ja 1930-luvulla urheilun suurvalta – se sai tuolloisissa olympiakisissa yhteensä lähes 200 mitalia – millä oli luonnollisesti suuri kansakuntaa innostava merkitys. Jopa työväenliikkeen puolella asiasta innostuttiin. Vasemmistopoliitikot eivät saaneet kuitenkaan ennen 1930-luvun loppua ilmaista julkisesti tyytyväisyytään ’porvariurheilijoiden’ saavutuksista, Kokkonen huomauttaa.

Sotien jälkeiset vuosikymmenet ovat Kokkosen päähuomion kohteena. Kausi 1940-luvun puolivälistä 1970-luvun alkuun oli laajalajaisen muutosprosessin aikaa maan liikuntakulttuurissa. Suomen menestys arvokisoissa alkoi vähetä, huippu-urheilukeskeinen ajattelu vaihtui hiljaiseen näkemyksiin kansanliikunnan tärkeydestä, yhteiskunta alkoi kiinnittää urheiluun ja liikuntaan aivan uudelta pohjalta huomiota, alettiin tehdä liikuntapolitiikkaa ja liikuntapaikkarakentaminen pääsi vauhtiin. Tämän laajan kokonaisuuden Kokkonen ottaa taiten haltuunsa. Aiheiden jaottelu on toimiva ja teksti analyttistä. Esimerkiksi kuntoliikun-

nan arvostuksen ja aseman kasvun sekä puheet terveystilanteesta hän liu’uttaa tyylikkäästi esitykseen siihenastisesta liikuntakulttuurista. Toisaalta hän kuljettaa mukana myös järjestöpoliittiset kuviot SVUL:n ja TUL:n välisine kiistoineen, jotka itse asiassa jatkuivat aina 1990-luvun alkuun, jolloin maahan synnyttiin uusi liikunnan kattojärjestö SLU. Tältä osin tosin voi jälleen esittää pikkumiinuksena sen, että TUL:n sisäisten tapahtumien sijoittaminen osaksi sosialidemokraattien ja ylipäätään työväenliikkeen yleistä kehitystä jää heikoksi.

Kiintoisimmillaan Kokkosen esitys on hänen kaasuttaessaan 1970-luvulta kohti nykyaikaa. Esillä ovat tapahtumakulut, jotka johtavat nykyiseen tilanteeseen suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Kuntoliikunta alkoi vallata alaa, ja hyvinvointivaltion osana laajenevan liikuntakulttuurin yhteydet yhteiskuntaan tiivistyivät. Liikunnasta tuli osa yhteiskuntapolitiikkaa. Yksi oman aikansa lapsista oli vuoden 1980 liikuntalaki, joka velvoitti kunnat muun muassa perustamaan liikuntalautakunnan sekä ainakin yhden liikuntatoimintaa koskevan viran. Kokkonen arvioi oivalta- vasti: ”Liikuntalain rajaaminen hallinnon ja järjestäytyneen liikuntakulttuurin välisten suhteiden määrittelyyn kavensi kuitenkin kokonaisuuden ymmärrystä, ja korosti tahattomasti hallinnonalojen välisten raja-aitojen merkitystä. Liikunnasta tuli entistä selvemmin liikuntaihmissen pelikenttä. Takalalle jäi myös järjestöistä riippumatta liikkunut kasvava joukko aikuisia.” Jälkimmäisten kannalta oli kuitenkin oleellista, että maahan rakennettiin lisää uimahalleja ja kunnostettiin pururatoja omaehtoisen liikunnan harrastuksen tarpeisiin. ”Kävely, uinti, hiihto, pyöräily sekä juoksu olivat 1980-luvulla edelleen aikuisten suosituimpia liikuntamuotoja”, Kokkonen huomauttaa.

Samalla kun liikunnasta tuli yhä laajempien kansalaispiirien oma harrastus, se herätti myös liikelämän huomion. Kaupallisuus tuli mukaan peliin. Kokkonen muistuttaa liikuntaan kohdistuneen kuluksen vauhdittumisesta 1980-luvulla. Hän tuo esiin myös kaupallisten liikuntapalvelujen nousun, joka sai pontta elintasoerojen taasoittumisesta. Kuntosalit, kylpylät, laskettelukeskukset, golfkentät ja tennishallit valtasivat alaa asiakkaita kutsuen.

Samaan aikaan huippu-urheilu yhtä aikaa sekä viitteellisesti että täysammattilaistui, näin myös Suomessa. Ammattilaiset pääsivät mukaan olympiakisoihin 1980-luvulla, millä oli suuri merkitys kehitykselle. Mainokset olivat tulleet urheilijoiden asuihin ja kilpailukentille jo aikapäiviä aiemmin. Huippu-urheilijoiden taloudelle tulivat merkittäväksi tekijäksi sponsorisopimukset. Huippu-urheilijoista tuli julkkiksia viihdetaiteilijoiden tapaan, ja media alkoi seurata heidän tekemisiään luuppi kourassa. Huippu-urheilun vitsaukseksi oli jo muodostunut dopingaineiden käyttö, joka aluksi oli sallittua puuhaa. Kokkonen kirjoittaa, että ainakin 71 suomalaisurheilijaa käytti vuosien 1976, 1980 ja 1984 kesäolympiakisoissa kiellettyjä aineita. Hänen tekstistään käy myös esiin se tyrmistyttävä totuus, että yli neljännes kisajoukkueiden jäsenistä oli dopingurheilijoita. Ja edelleen:

”Dopingin käyttäjät saavuttivat vähintään 13 olympiamitalia kolmissa kisoissa, joissa Suomen joukkueen kokonaismitalimäärä oli 26.” Puolet mitalista oli siis saavutettu vilpillisin keinoin.

Huippu-urheilijoita on kuitenkin vain muutama sata, se liikuntakulttuurin näkyvin osa. Merkittäväntä on tavallisten kansalaisten ilokseen ja terveydekseen harrastama liikunta, joka ei välttämättä tarvitse tuekseen edes jäsenyyttä urheiluseurassa. Maan tuhansissa seuroissa liikkuvat ja urheilevat vanhempiensa eri tavoin tukemina ennen muuta nuoret ikäluokat lapsista alkaen. Liikunta on joka tapauksessa merkittävä osa ihmisten elämää, suomalaista elämänmuotoa, ja sen tarpeisiin valtiovaltaakin kiinnittää edelleen huomiota. Paavo Lipposen toisen hallituksen (1999–2003) ohjelmasta alkaen on hallitusohjelmissa ollut mukana linjaukset liikunnan tukemisesta. Kokkonen arvioi: ”Hallitusohjelmat eivät ole kuitenkaan tuoneet radikaalia muutosta suomalaisen liikuntapolitiikkaan, jonka ytimessä on pysynyt valtion, kuntien ja järjestötoimijoiden yhteispelistä hyötyvä järjestäytynyt liikunta.”

Yksittäisen kansalaisen osalta liikuntakulttuuri on muuttunut suuresti viime vuosikymmeninä. Kokkonen kirjoittaa: ”Seuratointi on sitkeähenkistä. Yhteisöllisyyden muodot muuttuvat, mut-

ta perusolemus säilyy. Ihmiset haluavat toimia tärkeänä pitämänsä asian hyväksi. Urheiluseurojen merkitys yhteiskuntaan sosiaalisena säilyy, vaikka perinteinen pitkäaikainen sitoutuminen seuratoimintaan on katoamassa ja muodot muuttumassa.” Niinikään hän muistuttaa, että ”liikuntahallinto ja -järjestöt tavoittavat edelleen parhaiten aktiivisesti liikkuvat suomalaiset”, mutta muistuttaa myös siitä tosiasiaista, että ”suurin osa suomalaisista liikkuu tulevaisuudessaakin omaksi ilokseen”.

Jouko Kokkosen laajaan arkistojen viranomaisaineistoon sekä runsaaseen tutkimuskirjallisuuteen pohjaava, lähdeviittein varustettu teos on erinomainen esitys suomalaisen liikuntakulttuurin vaiheista, oivallinen kuvaus kansamme suuren enemmistön arkeen kuuluvasta elämänelämästä. Tekstiä tukevat lisäksi lukuisat tietoisut liikuntakulttuurin historian eri yksityiskohdista. Mainittava on myös sivuilla 342 ja 343 oleva liikuntakulttuurin kehityslinjoja ilmentävä kuvio, josta lukija saa kerralla selville eri kehityslinjojen merkityksen nousut ja laskut. Analyttistä tekstiä säästävät erinomainen kuvitus ja raikas, viehättävä taitto. Kokkosen esitys on paitsi liikuntahistoriaa myös yhteiskuntahistoriaa parhaimmillaan.

VTT, DOSENTTI ERKKI VASARA
HELSINGIN YLIOPISTO